कक्षा – नवमी

सं स्कृ तम् कोड-सङ्ख्या-122
पाठ्यामः परीक्षानननर्देशाश्च (2024-25)

भाष्यते व्यवहारानर्दषु प्रयुज्यते इनत भाषा, मानवः स्वमनसस नवद्यमानान् नवचारान् भावनाः अनुभूनतं च अर्थयुक्त ः ध्वननसभः सिसितसङ्के ततः च व्यक्ीकरोनत सा भाषा। भाषा असभप्रायप्रकटनस्य साधनम्। वस्तुतः िोके द्वयोः मनुष्ययोः मध्ये परस्परम् अवबोधनाय, भावग्रहणाय, भावनवननमयाय च भाषया नवना न अन्यत् स्पष्टतमं सरितमं च साधनं नवद्यते। िोके बहव्यः भाषाः सन्ति यासु सं स्कृ तभाषा अनतप्राचीनतमा समृद्धा च अन्तस्त। सं स्कृ तभाषायाम् एव सन्ति ऋग्यजुस्सामार्वाः चत्वारः वेर्दाः, सशक्षा, व्याकरणं, ननरुक्ं, ज्योनतषं, छन्दः कल्पः चेनत षडङ्गानन, चतुर्दथशनवद्याः, नवज्ञानम्, आयुवेर्दः, योगशास्त्रार्दयः ग्रन्ाः । अतः सं स्कृ तं के विं भाषा न अनपतु नकञ्चन जीवनर्दशथनम् इनत। इयं नवद्या (भाषा) भारतीयानां प्रनतष्ठासिका कामधेनुः समस्तज्ञानप्रर्दात्री, ऐक्यप्रर्दात्री, धमाथर्थकाममोक्षप्रर्दात्री च अन्तस्त। सृष्टेः आनर्दतः अद्यावसधः यत् सशक्षणं ज्ञाननवज्ञानं च अन्तस्त तत् सवं अस्यां भाषायामेव सननिहतम् अन्तस्त। अनतसूक्ष्मभावनां प्रकटनयतु स्पष्टीकतुं सं स्कृ तं नवना नतव अन्यत्र नवद्यते सामर्थ्थम्। भारतीयं सवथस्वं नवश्वस्य समग्रं तत्त्वं च अस्यां भाषायाम् अन्तस्त।

सं स्कृ तस्य भाषावतज्ञाननकत्वम् – ऐनतहाससक-वणथनाक-तुिनाकाध्ययन-द्वारा भाषायाः प्रकृ तेः नवकासोत्पत्ेः सं रचनायाः अध्ययनपूवकं सवेषां नवषयाणां सतद्धान्तिकाः ननणथयाः भाषानवज्ञानेन क्रियते। भाषानवज्ञान-नामकशास्त्रे शब्दानाम् उत्पनत्ः, वाक्यानां सं रचना इत्यार्दीनां नवषयाणां नवचारः नायते। भाषानवज्ञानस्य सम्बन्धः सवेषां मानवानां भाषासभः सह अन्तस्त। एवं भाषानवज्ञाने ध्वनेः, ध्वनन-उच्चारणोपयोनगनां स्वरयन्त्रमुिसजहवानर्द-अङ्गानां प्रकृ नत-प्रत्ययार्दीनां, सं ज्ञासवथनाम-नाया-नवशेषणार्दीनां नामाख्यात-उपसजथननननपातानां पर्दपर्दार्थनवषयकानां नवकारार्दीनां नवकारमूिककारकाणाम् अन्येषां नवनवधनवषयाणाञ्च अध्ययनं नायते। भ्क्ररङ्ने सं स्कृ तभाषा-नवषयक-वणोत्पनत्- ससद्धिास्य अतीव वतज्ञाननकं ननरूपणं कृ तं वतथते।

नवश्वस्य सवाथसु भाषासु सं स्कृ तभाषा प्राचीनतमा अन्तस्त। प्र्याः सवाथसु भ्सु सं स्कृ तपरकशब्ाः उपलभ्यन्ते। सं स्कृ तभाषा भारतीयभाषाणां जननी इनत कथ्र्ते। सवाथसु भारतीयभाषासु सं स्कृ तभाषा िीिीना अन्तस्त इनत सवे अङ्गीकु वथन्ति।

भारतर्देशः बहुभाषी र्देशोऽन्तस्त। अन्तिन् र्देशे अनेकतायाम् एकतावसधथनी भाषेयं सामासजकसमरसतायत जीवननवकासाय च आवश्यकी वतथते। सं स्कृ तस्य सांस्कृ नतकं महत्त्वं वणथयिः नवद्वांसः कर्यन्ति "भारतस्य प्रनतष्ठे द्वे सं स्कृ तं सं स्कृ नतस्त्ा, सं स्कृ नतमूिं सं स्कृ तम्, सानहत्यं सं स्कृ नतवाहकञ्च इनत।" एषा सं स्कृ नतः न के विं भारतस्य अनप तु नवश्वस्य मकु टायमाना अन्तस्त। उक्ं च -

सत्यमनहंसानर्दगुणतः श्रेष्ठा
नवश्वबन्धुत्वसशसक्षका।
नवश्वशान्तिः सुिधात्री भारतीया नह सं
स्कृ नतः॥ सं स्कृ ते सं स्कृ नतज्ञेया सं
स्कृ ते सकिाः किाः । सं स्कृ ते सकिं
ज्ञानं सं स्कृ ते नकन्न नवद्यते॥

एवं सं स्कृ तभाषा पररननननष्ठता, दोर्षरनहता, सरि, गभीरा, य◌्रा◌्राथ वतज्ञाननकी च भ्ष् अन्तस्त। सम्प्रनत युगेन्तिन् प्रमुितः उद्देश्यतः सं स्कृ तभाषा सशक्षणीया अन्तस्त।

सशक्षणोद्देश्यानन –

* वसुधतव-कु टुम्बकम् इनत भावनानवकासः ।
* भारतीयभाषाणां सं रक्षणम् ।

* सं स्कृ तभ्षय् सम्प्रेषणकौशलक्ररक्साः ।

* परस्परं सं स्कृ तसम्भ्षणेन भावनवननमयः ।

* सं स्कृ त-भ्षय् एर सं स्कृ त-शशक्षणम् ।

* श्ररण-भ्षण-पठन-लेखनेक्रत चतुर्णां भ्क्रषक-कौशल्नं क्ररक्साः ।

* बौनद्धकनवकासपुरस्सरम् आध्यासिकनतनतकज्ञानम् ।

* मानससकनवकासानन्दानुभूनतः रसानुभूनतश्च ।

* भारतीयसं स्कृ तेः सं रक्षणं ज्ञानवधथनञ्च।

* अिानुशासनसं स्थापनार्थम्

* भाषासशक्षणकौशिानन वधथनाय नतपुण्यप्रानतः ।

* परस्परं वाताथिापमाध्यमेन भावनवननमयः ।

* सं स्कृ तसानहत्यस्य अध्ययनेन ज्ञानानन्दस्य अनुभूनतः ।

* मानवजीवनस्य नवकासपूवकं कल्याणम्।

* सं स्कृ तभाषया छात्राणां सवथनवधनवकासः ।

सशक्षणप्रनवधयः -

* सं स्कृ तमाध्यमेन सम्भाषणनवसधना शनतः शनतः सं स्कृ तशशक्षणं सम्भनवष्यनत। गनतवधथनाय सं स्कृ ताध्यापकत ः धतयेण स्वकीयाध्यापन-कायथामाणां ननयोजनम्। रुसचकरभाषाभ्यासेन भानषकोपिन्तधः । भानषकाभ्यासाय वाताथिाप-क ा्श्रवण-वार्दनववार्द-सं वार्द-वणथनपरकप्रनतयोनगतासभः भाषासशक्षणं कारनयतु शक्यते।

* नवसभिप्रामासणकसं स्थानां कायथामाः सानहत्यसामग्र्यश्च प्रयुज्य उत्मसशक्षणं कतुं शक्यते।

* सं स्कृ तभाषया उपिध-दृश्य-श्रव्य-सामग्री-माध्यमेन भाषाभ्यासः ।

* नवसभिपाठ्यसामग्रीद्वारा सशक्षकः स्वकीयं सशक्षणकायं रुसचकरं कतुं शक्नोनत।

* भाषासशक्षकः छात्रान् स्नेहपूवथकम् (अिीयभावेन) पाठयेत्।

* अद्यतनपूवकं सानहत्यकोश-शब्दकोश-सन्दभथग्रन् ानां सहायतया छात्राणां तत्परतावधथनम्।

* प्राचीनावाथचीनयोमथध्ये समन्वयस्थापनद्वारा नूतनसशक्षणनवसधसभश्च सं स्कृ तसशक्षणम्।

कौशिानन-

* **श्रवणकौशिम्** – भावासधग्रहणाय ध्वनन्याकं भाषायाः प्रर्मं कौशिम् इर्दम्। अस्य साधनानन-

गुरुमिुम्, आकाशवाणी, दूरवाणी, पररवारसर्दस्याः , समाजः , कक्ष्ाः , ध्वननमुद्रणयन्त्रम्, दूरर्दशथनम् इत्यार्दीनन।

* **भाषणकौशिम्-** भावासभव्यक्ये ध्वन्यािकं भाषायाः इर्दं नद्वतीयं कौशिम्। वाग्-रूपं भावप्रकटनम् एव भाषणम्, पररसरप्रभावेण आधारेण वा भाषणशनक्ः जायते।
* **पठनकौशिम्** – भावासधग्रहणाय सिप्यािकं भाषायाः तृतीयं कौशिम् इर्दम्। (अर्थग्रहणपूवकं स्पष्टरूप- वाचनम् इत्यर्थः)
* **िेिनकौशिम्-** भावासभव्यक्ये सिप्यािकं भाषायाः चतुरं् कौशिम् इर्दम्। (ध्वननरूपे नवद्यमानं भाषांशं सिनपरूपे अवतारणं िेिनम् इनत उच्यते)
* ज्ञानािक-अवबोधनािक-अनुप्रयोगािक-नवश्लेषणािक-सं श्लेषणािक-मूल्याङ्कनािक-

िसक्षतासधगमननवशेषाः ।

कक्षा – नवमी (2024-25)
सं स्कृ तम् (कोड़ नं .- 122)

आहत्य-अङ्काः – 80+20
आहत्य-किांशाः - 200

वानषथकमूल्याङ्कनाय ननननमथते प्रश्नपत्रे चत्वारः िण्ाः भनवष्यन्ति –

‘क’ िण्ः	अपनठतावबोधनम्	10 अङ्काः 25 किांशाः
‘ि’ िण्ः	रचनािककायथम्	15 अङ्काः 40 किांशाः
‘ग’ िण्ः	अनुप्रयुक्व्याकरणम्	25 अङ्काः 55 किांशाः
‘घ’ िण्ः	पनठतावबोधनम्	30 अङ्काः 80 किांशाः

िण्ानुसारं नवषयाः मूल्यभारः च

T. सं .	नवषयाः	प्रश्नप्रकाराः	मूल्यभारः
‘क’ िण्ः अपनठतावबोधनम् 10 अङ्काः			
1.	एकः गद्यांशः (80-100 शब्दपररनमतः)	अनत-िघूत्राकौ पूणथवाक्याकौ शीषथकम् (िघूत्राकः) भानषककायथम् (बहुनवकल्पािाः)	1×2=2 2×2=4 1×1=1 1×3=3
		पूणथभारः	**10** अङ्ााः
‘ि’ िण्ः रचनािककायथम् 15 अङ्काः			
2.	औपचाररकम् अर्वा अनौपचाररकं पत्रम् (पूणं पत्रं िेनीयम्)	ननबन्धािकः	5
3.	सचत्रवणथनम् अर्वा अनुच्छेदिेिनम्	पूणथवाक्यािकः / ननबन्धािकः	1×5=5

4.	नहन्दी/आङ्ग् लभाषातः सं स्कृ तेन अन्ुवार्दः	पूणथवाक्यािकः	1×5=5
		पूणथभारः	**15** अङ्ाः
‘ग’ िण्ः **अनुप्रयुक्व्याकरणम् 25 अङ्काः**			
5.	सन्तन्धः	िघूत्रािकाः	1×4=4
6.	शब्दरूपासण	बहुनवकल्पािकाः	1×4=4
7.	धातुरूपासण	बहुनवकल्पािकाः	1×4=4
8.	कारक-उपपर्दनवभक्यः	बहुनवकल्पािकाः	1×4=4

9.	प्रत्ययाः	बहुनवकल्पािकाः	1×3=3
10.	सङ्ख्याः	िघूत्रािकाः	½×4=2
11.	उपसगाथः	िघूत्रािकाः	½×4=2
12.	अव्ययक्रन	बहुनवकल्पािकौ	1×2=2
		पूणथभारः	**25** अङ्ाः
‘घ’ िण्ः **पनठतावबोधनम् 30 अङ्काः**			
13.	गद्यांशः	अनत-िघूत्रािकौ पूणथवाक्यािकौ िघूत्रािकौ (भानषककायथम्)	½×2=1 1×2=2 1×2=2
14.	पद्यांशः	अनत-िघूत्रािकौ पूणथवाक्यािकौ िघूत्रािकौ (भानषककायथम्)	½×2=1 1×2=2 1×2=2
15.	नाट्ांशः	अनत-िघूत्रािकौ पूणथवाक्यािकौ िघूत्रािकौ (भानषककायथम्)	½×2=1 1×2=2 1×2=2
16.	प्रश्ननननमाथणम्	पूणथवाक्यािकाः	1×4=4
17.	अन्वयः अर्वा भावार्थः	ननबन्धािकः	3
18.	घटनाानुसारं वाक्यािेनम्	ननबन्धािकः	½×8=4
19.	(क) प्रसङ्गानुसारम् अर्थस्य िेनम् (ि) शब्दानाम् अर्थः सह मेिनम्	िघूत्रािकाः िघूत्रािकाः	½×4=2 ½×4=2
		पूणथभारः	**30** अङ्ाः

सम्पूर्णभारः 80 अङ्काः

प्रश्नपत्र-प्रारूपम् /सं रचना

कक्षा – नवमी (2024-25)

सं स्कृ तम् (कोड् सङ्ख्य् – 122)

प्रश्नप्रक्रा:	प्रश्नन्ं सङ्ख्य्	क्रम्भग-सङ्ख्य्	प्रक्रतप्रश्नम् अङ्भ्रा:	आहत्या इ्का:
अनत-िघूत्रिाका: ½ अङ्ा:	2+2+2=6	3	½	3
अनत-िघूत्रिाका: 1 अङ्ा:	2=2	1	1	2
बहुनवकल्पिाका: 1 अङ्ा:	3+4+4+4+3=18	5	1	18
िघूत्रिाका: ½ अङ्ा:	4+4+4+4+4=20	5	½	10
िघूत्रिाका: 1 अङ्ा:	2+2+2+1+4=11	5	1	11
दीर्घोत्तर्मक्ा: **½** अङ्ा:	8=8	1	½	4
दीर्घोत्तर्मक्ा: **1** अङ्ा:	5+5+2+2+2+4=20	6	1	20
दीर्घोत्तर्मक्ा: **2** अङ्ौ	2=2	1	2	4
ननबन्धिाका: 3 अङ्का:	1=1	1	3	3
ननबन्धिाका: 5 अङ्का:	1=1	1	5	5
			आहत्याङ्का:	**80**

सं स्कृ तपाठ्यामः (कोड़ नं . 122) कक्षा – नवमी (2024-25) वानषथकं मूल्याङ्कनम्

<table>
<tr><td colspan="2">‘क’ खण्डाः
अपनठतावबोधनम् (10 अङ्काः)</td></tr>
<tr><td>1. एकः अपक्रठताः गद्ंशाः
80-100 शब्दपररनमतः गद्यांशः , सरिकाृ्रा रणवनं र्
एकपर्देन पूणथवाक्येन च अवबोधनिाकं कायथम् (2+4)
शीषथिकिनम् (1)
अनुच्छेर्दे – आधाररतं भानषकं कायथम् (3)
भानषककायाथय तत्वानन -
✔ वाक्ये कतृथ-नाियापर्दचयनम्
✔ कतृथ-नािया-असन्वनतः
✔ नवशेषण-नवशेष्यचयनम्
✔ पयाथय-नविोमपर्दचयनम्
✔ सवथनामस्थाने सं ज्ञाप्रयोगः</td><td>10</td></tr>
<tr><td colspan="2">‘ि’ खण्डाः
रचनिाककायथम् (15 अङ्काः)</td></tr>
<tr><td>2 औपचाररकम् अर्वा अनौपचाररकं
पूणथपत्रिनम् सम्भानवतनवषयाः –
औपचाररकम्
अवकाशार्थम्, स्वच्छतायत स्वास्थ्यनवभागाय, नवद्युनद्वभागाय, नवत्कोषाय, आरक्षकिायाय, प्रकाशकाय इत्यार्दयः ।
 अनौपचाररकम्-
नपत्राभ्याम्, वधाथपनपत्रम्, ननमन्त्रणपत्रम्, पररणामसूचनापत्रम् इत्यार्दय।
3. शचत्रध्रररतं रणवनम् अथर् अनुच्छेदलेखनम्
(मञ्जूष्याः सह्यतय् शचत्ररणवनम् अनुच्छेदलेखनं र् करणीयम्)
4. नहन्दीभाषायाम् आङ्ग् लभाषायां वा सिसितानां पञ्चवाक्यानां सं स्कृ तभाषायाम् अनुवार्दः</td><td>5

5

5</td></tr>
<tr><td colspan="2">‘ग’ खण्डाः
अनुप्रयुक्व्याकरणम् (25 अङ्काः)</td></tr>
</table>

5. सन्तन्धकायथम् स्वरसन्तन्धः - र्दीघथः , गुण, वृनद्धः , यण्, अयानर्द व्यञ्जनसन्तन्धः –जश्त्वसन्तन्धः , 'म्' स्थाने अनुस्वारः नवसगथसन्तन्धः – उत्वम्, रत्वम्	4

6. शब्दरूपासण	4
• अकारिपुँ ुन्तिङ्गशब्दाः – बािकवत्	
• इकारिपुँ ुन्तिङ्गशब्दाः – कनववत्	
• उकारिपुँ ुन्तिङ्गशब्दाः – साधुवत्	
• ऋकारिपुँ ुन्तिङ्गशब्दाः – नपतृवत्	
• आकारिस्त्रीसिङ्गशब्दाः - ितावत्	
• ईकारिस्त्रीसिङ्गशब्दाः – नर्दीवत्	4
• ऋकारिस्त्रीसिङ्गशब्दाः – मातृवत्	
• हलन्ताः - र्जन्, भरत्, क्ररर्दस्, गुशणन्	4
• सवथनामशब्दाः – अिर्द्, युष्मर्द्, तत्, इर्दम्, नकम् (नत्रषु सिङ्गे षु)	
7. धातुरूपासण	
• पठ् , गम्, वर्द्, भू, ाीड्, नी, दृश्, शक् , ज्ञा, अस्, कृ , र्दा, ाी, श्रु, पा (नपब), सेव्, िभ् (पञ्चसु िकारेषु)	
8. कारक-उपपर्द-नवभक्त्यः	3
• नद्वतीया – उभयतः , सधक् , पररतः , समया, ननकषा, प्रनत, नवना	2
• तृतीया – सह, साकम्, समम्, साधथम्, नवना, अिम्, सदृश, हीन	2
• चतुर्ी – रुच्, र्दा (यच्छ्), नमः , कुप्, स्वन्तस्त	2
• पञ्चमी – नवना, बनहः , भी, रक्ष्, ऋते	
• षष्ठी – उपरर, अधः , पुरतः , पृष्ठतः , ननधाथरणे	
• सतमी- सस्ननह्, ननपुणः , नवश्वस्, पटु।	
9. प्रत्ययाः	
• क्तत्वा क्तत्वा, तुमुन्, ल्यप्, क्ततवतु, शतृ, शानच्, क्तत	

10. सङ्ग् ्या – 1-100 (1-4 के विं प्रर्मा-नवभक्ौ) 11. उपसग्वाः (द्व्क्ररंशक्रताः) 12. अव्यय्क्रन स्थ्नबोधक्क्रन – अत्र, तत्र, अन्यत्र, सरवत्र, यत्र, एकत्र, उभयत्र क्लबोधक्क्रन – यद्,तद्, सरवद्, एकद्, पुर्, अधुन्, अद्,श्राः ,ह्याः प्रश्नबोधक्क्रन – क्रकम्,कु त्र,कक्रत,कद्,कु ताः ,कथम्, क्रकमथवम् अन्य्क्रन – च, अक्रप, यक्रद, तक्रहव, यथ्, तथ्, सम्यक् , एर	
‘घ’ खण्डाः **पनठतावबोधनम्** **(30 अङ्काः** **)**	
13. गद्यांशम् असधक् त्य अवबोधनिाकं कायथम् प्रश्नप्रकाराः – एकपर्दन पूणथवाक्येन च प्रश्नोत्रासण भानषककायथम् – वाक्ये कतृथ-न ायापर्दचयनम् नवशेषण-नवशेष्यचयनम्	5

पयाथय-नविोमपचयनम्	
14. पद्यांशम् असधकृ त्य अवबोधनिाकं कायथम्	5
प्रश्नप्रकाराः – एकपर्देन पूणथवाक्येन च	
प्रश्नोत्रासण भानषककायथम् –	
वाक्ये कतृथ-नाियापर्दचयनम्	
नवशेषण-नवशेष्यचयनम्	
पयाथय-नविोमपचयनम्	5
15. नाट्ांशम् असधकृ त्य अवबोधनिाकं कायथम्	
प्रश्नप्रकाराः – एकपर्देन पूणथवाक्येन च	
प्रश्नोत्रासण भानषककायथम् –	
वाक्ये कतृथ-नाियापर्दचयनम्	
नवशेषण-नवशेष्यचयनम्	
पयाथय-नविोमपचयनम्	4
16. वाक्येषु रिानङ्कतपर्दानन असधकृ त्य उशचतप्रश्ननननमाथणम्	3
17. श्लोकान्वयः / एकस्य श्लोकस्य सं स्कृ तेन भावार्थिनम्	4
18. र्घटन्म्रिसर्ं कथ्लेखनम्	2
19. (क) प्रसङ्ग्नुस्रम्	2
अथविििनम् (ि) शब्दानाम्	
अर्थः सह मिेनम्	
(पाठान् आधृत्य िघुत्रिाकाः प्रश्नाः)	

परीक्षायत ननधाथररता: पाठाः

पाठसङ्ख्या	पाठनाम
प्रर्मः पाठः	भारतीवसिगीनतः
नद्वतीयः पाठः	स्वणथकाकः
तृतीयः पाठः	गोर्दोहनम्
पञ्चमः पाठः	सूनक्मौनक्कम्
षष्ठः पाठः	भ्रिाो बिाः
नवमः पाठः	ससकतासेतुः
र्दशमः पाठः	जटायोः शौयथम्
एकार्दशः पाठः	पयाथवरणम्
द्वार्दशः पाठः	वाङ्मनः प्राणस्वरूपम्

ननधाथररत – पाठ्यपुस्तकानन –

1. 'शेमुषी' प्रर्मो भागः , पाठ्यपुस्तकम् , सं शोसधतसं स्करणम् (प्रकाशनम् – रा.शत.अनु.प्र.परर. द्वारा)
2. 'अभ्यासवान् भव'-प्रर्मो भागः – व्याकरणपुस्तकम् (प्रकाशनम् – रा.शत.अनु.प्र.परर. द्वारा)
3. 'व्याकरणवीसरः '- व्याकरणपुस्तकम् (प्रकाशनम् – रा.शत.अनु.प्र.परर. द्वारा)

अवधेयम् -

* अनुप्रयुक्तव्यकरणस्य अंश्नं चयनं यथ्सम्भरं 'शेमुषी-प्रथमो भ्गाः इक्रत' प्ठ्यपुस्तक्त् करणीयम्। यक्रद तताः न सम्भरक्रत तक्रहव 'अभ्य्सर्न् भर-प्रथमो भ्गाः ' इत्यस्म्त् कतुां शक्यम्।

****

नवमी

आिररक-मूल्याङ्कनम् - 20 अङ्ःाः

उद्देश्यानन

- छात्राणां सृजनिाकक्षमतायाः नवकासः ।
- श्रवण-भाषण-पठनालिनिकौशिानां नवकासः ।
- सचिनक्षमतायाः आिनवश्वासस्य च सं वधथनम्।

T. सं.	गनतनवधयः	उदाहरणानन	अ ङ्काः	ननदेशाः	मूल्याङ्कननबन्दवः
1.	**आवसधक-प रीक्षाः (पीररयोनडक् - असर्तिंट)**	सिसितपरीक्षा	05	नवद्यिायेन समये समये सिसितपरीक्षाणाम् आयोजनं करणीयं भवनत।	परीक्षासु यत्र नवद्यासथनः श्रेष्ठाः अङ्काः स्युः तयोः द्वयोः परीक्षयोः एव असधभारः ग्रहीतव्यः । अनप च आवसधकपरीक्षासु अनप प्रश्नेषु आिरकनवकल्पाः देयाः । मूल्याङ्कनसमये यनद छात्रः सवाथन् प्रश्नान् उत्रनत तनहथ छात्रनहताय यत्र असधकाः अङ्काः सन्ति तेषाम् एव मूल्याङ्कनं करणीयम्।

2	**बहुनवधमूल्याङ्कनम्**	❖ कक्षायां पानठतस्य पाठस्य िघुमूल्याङ्कनम् ❖ ननगथतपत्रासण ❖ प्रश्नोत्री ❖ मौसिकी परीक्षा ❖ प्रनतयोनगताः ❖ प्रश्त्नमञ्चस्यायोजनम्	05	कक्षायां पानठत-पाठस्य नवषयस्य वा बहुनवधं मूल्याङ्कनम् अपेसक्षतम् अन्तस्त। अनेन नवद्यासर्थनां नवनवधकौशिानां मूल्याङ्कनं भवेत्।	❖ मौसिकता ❖ नवषयसम्बद्धता ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम्
3.	**ननवेशसूसचका (पोटथफोसियो)**	❖ कक्षाकायथम् ❖ सामूनहक-मूल्याङ्कनम् ❖ स्वमूल्याङ्कनम् ❖ नवद्यासर्थनः नवषयगताः उपिधयः	05	नवद्यासर्थसभः कक्षायां कृ तानां कायाथणाम् उपिधीनां च सं रक्षणं सं योजनं च ससञ्चकायां पत्रावल्यां वा करणीयम्। एतेन समग्रं मूल्याङ्कनं प्रमासणकत्वेन भनवतु शक्नोनत।	❖ स्िुिः ❖ तर्थिकता ❖ प्रामासणकता ❖ समयबद्धता

4.	**भाषा-सं वधथनाय गनतनवधयः (क) श्रवण-भाषण-कौशिम्**	❖ कर्ा ❖ सं वार्दः / वाताथिापः ❖ भाषणम् ❖ नाटकम् ❖ वाताथः ❖ आशुभाषणम् ❖ सं स्कृ तगीतानन ❖ श्लोकोच्चारणम् ❖ प्रहेशलकाः	05	❖ छात्राः कामनप कर्ां श्रावनयतु शक्नु वन्न्ति। ❖ सशक्षकः कमनप नवषयं सूचनयत्वा परस्परं सं वार्दं कारनयतु शक्नोनत। ❖ र्दूरर्दशथने वाताथवी इत्याख्यः सं स्कृ त-कायथामः प्रसाररतः भवनत तं द्रष्टुं छात्राः प्रेरणीयाः	❖ उच्चारणम् ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम् (आरोहावरोह-गनतयननत-प्रयोगः)

				। ❖ श्रवण-कौशि-मूल्याङ्कनाय सशक्षकः स्वयम् अनप क॒र्ां श्रावनयत्वा ततः सम्बद्ध-प्रश्नान् प्रष्टं॒ु शक्नोनत।	
	(ि) ििनकौशिम्	❖ नवनवधनवषयान् आधृत्य मौसिर्किनम् य॒र्ा– र्देशः , माता, नपता, गुरुः , नवद्या पयाथवरणम्, योगः , समयस्य सर्दुपयोगः , सशक्षा, अनुशासनम् इत्यार्दयः । ❖ शतसक्षकभ्र मणस्य सं स्कृ तेन प्रनतवेर्दनिनम्। ❖ र्दतनसन्दर्निीनम्। ❖ सङ्के ताधाररतं कर्ि॒र्ोनम् । ❖ सभनत्पनत्र कायाः ननमाथणम् । ❖ श्रुनतिः । ❖ सूनक्ति॒िनम्।		❖ छात्राः य॒र्ाशक्यं कक्षायामेव ििनकायं कु युथः । ❖ नटप्पणी-पुन्तस्तकायाः ननमाथणम्। ❖ वतयनक्कपरीक्षणम्।	❖ नवषय-सम्बद्धता ❖ शुद्धता (नवशेषतः पञ्चमवणथस्य प्रयोगः) ❖ समयबद्धता ❖ र्सि॒ुः ❖ प्रस्तुतीकरणम्
	अवधातव्यम् –उपयुथक्-गनतनवधयाः उर्दाहरणरूपेण प्रर्दत्॒ताः सन्ति। एतर्दनतररच्य एतादृशाः अन्यगनतनवधयाः अनप भनवतुमहथन्ति।				

****